

РОЗДІЛ VI. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 338

Олена Балика

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-5688-8294

Анжела Полянничко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-3729-3452

DOI 10.24139/2312-5993/2018.08/276-286

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Мета: виявлення впливу соціокультурних чинників на розвиток зовнішньої трудової міграції та розробка рекомендацій щодо її регулювання засобами соціальної та культурної політики. **Методи досліджень:** статистичний, абстрактно-логічний, структурно-функціонального аналізу, теоретичного узагальнення.

Результати. Зростаючий обсяг зовнішньої трудової міграції становить проблему для економічного розвитку України. Пропонуємо такі напрями вирішення цієї проблеми: підвищення частки середнього класу в соціальній структурі населення, формування іміджу *q* розвиток бренду України на європейському просторі, підвищення культурного рівня життя сільського населення. Реалізацію цих напрямів можна здійснити шляхом використання засобів соціокультурної сфери, зокрема адаптацією закладів освіти до сучасних вимог ринку праці, посиленням взаємодії з ЄС у сфері культури, збереженням культурних пам'яток, стимулюванням розвитку мистецтва в невеликих містах тощо. **Висновки.** Засоби соціокультурної сфери мають значний потенціал впливу на економічний розвиток країни і є особливо актуальними за сучасних політичних змін у житті українського суспільства.

Ключові слова: зовнішня трудова міграція, соціальна політика, культурна політика, соціокультурні чинники, середній клас, євроінтеграція.

Постановка проблеми. У 2014 році Україна остаточно сприйняла європейський вектор розвитку, що, з одного боку, відкрило для неї нові можливості, а з іншого – викликало низку взаємозалежних проблем, що утворюють «замкнене коло» й суттєво послаблюють економічний розвиток країни. Серед останніх можна виділити війну у східних областях, девальвацію національної валюти, а також зростаючий загрозливими темпами відтік кваліфікованої робочої сили. Втрата частини прибутку підприємствами та надходжень до бюджету України в результаті трудової міграції українців за кордон ускладнюють процес підвищення заробітних плат працівникам приватного та державного секторів, що є основною

запорукою збереження робочої сили всередині країни, а також відкладають дату вступу України до ЄС на тривалий термін. За умови обмеженості економічної можливості держави сприяти утриманню й поверненню з-за кордону робочої сили вважаємо доцільним розглянути менш витратні можливості соціокультурної сфери.

Аналіз актуальних досліджень. Загострення проблем, пов'язаних із поширенням зовнішньої трудової міграції, спонукало посилений інтерес науковців до цієї теми. Слід зазначити праці таких учених, як О. Малиновська, У. Садова, І. Прибиткова, С. Калініна, М. Романюк та ін. У них досліджуються різні чинники впливу на трудову міграцію, разом із тим вплив соціокультурних чинників залишається малорозкритим.

Виходячи з вищезазначеного, **метою** статті є дослідження впливу соціокультурних чинників на процеси трудової міграції й визначення засобів соціальної та культурної політики, які можуть сприяти вирішенню проблеми надмірного відтоку робочої сили з України.

Для досягнення визначеної мети і розв'язання поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових та спеціальних **методів дослідження**: статистичний, абстрактно-логічний, структурно-функціонального аналізу, теоретичного узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Відтік робочої сили за кордон набув останнім часом загрозливого обсягу. За період з 2013 по 2016 р. чисельність економічно активного населення віком від 15 до 70 років в Україні скоротилася з майже 21 млн до 18 млн. За цей самий час кількість штатних працівників зменшилася на 2 млн, а самозайнятих – на 2,5 млн. За експертними оцінками, сьогодні за кордоном працюють до 5 млн українців (Новое время, 2018). За даними Інститута економіки і прогнозування НАН України, наша країна, починаючи з 2015 року, недоотримує щорічно близько 40 млрд грн у зв'язку з міграцією українців за кордон (УНІАН, 2018). Ситуація ускладнюється ще і спрощенням процедури легального працевлаштування українців у Польщі та Німеччині. За допомогою сервісу Google Adwords проаналізуємо статистику пошукових запитів українців у найпопулярнішій на території України пошуковій системі Google за останній місяць (серпень 2018 року), спрямованих на пошук роботи в країнах ЄС та світу в цілому (табл. 1). Для компактності таблиці запити однакової сутності з різним формулюванням та різними мовами (українською та російською) були об'єднані у спільні групи, а запити з кількістю повторень меншою, ніж 10 – 100 на місяць, – видалені з таблиці.

Таблиця 1

Кількість запитів в Україні в пошуковій системі Google щодо роботи за кордоном протягом місяця

Запит	Кількість
робота за кордоном	25800-258 000
робота в Чехії	15600-156 000
робота в Польщі	12 400-124000
робота в Німеччині	11 400-114 000
робота в Європі	4000-40000
робота в Словачії	2 000-20 000
робота за кордоном для жінок	1 100-11 000
робота в Москві	1 000-10 000
робота в Росії	1 000-10 000
робота за кордоном для сімейної пари	300-3 000
робота в ЄС	200-2 000
робота водієм в Європі	200-2 000
робота водієм за кордоном	200-2 000
робота для сімейної пари в Європі	200-2 000
робота за кордоном без знання мови	200-2 000
робота в Канаді	200-2 000

Як видно з табл. 1, чимало українців останнім часом шукають роботу за кордоном, зокрема в Чехії, Польщі, Німеччині, Європі в цілому. Цікавим є факт, що часто люди шукають роботу для сімейних пар, а також зазначають конкретну бажану професію – водія.

З огляду на зростання обсягів зовнішньої трудової міграції та її вплив на стан українського суспільства, нагальним є завдання розробки доцільних напрямів регулювання міграційних настроїв населення засобами соціокультурної сфери. На наш погляд, такими напрямками за сучасних умов можуть бути: підвищення частки середнього класу в соціальній структурі населення, формування іміджу й розвиток бренду України на європейському просторі, підвищення культурного рівня життя сільського населення. Для реалізації цих напрямів пропонуємо задіяти потенціал соціокультурної сфери.

За Н. Кочубей, ця сфера включає такі компоненти: культура, дозвілля, освіта, мистецтво, фізична культура і спорт, охорона здоров'я і соціально-культурна реабілітація, засоби масової інформації, туризм, готельний бізнес, громадське харчування, природоохоронна діяльність та ін. (Кочубей, 2015, с. 37).

Розглянемо виділені напрями впливу на міграційну ситуацію детальніше.

Підвищення частки середнього класу в соціальній структурі населення. Як зазначають вчені Інституту демографії та соціальних досліджень, середній клас є носієм певної ідеології та цінностей, а

консолідувати суспільство, забезпечити його єдність у процесах соціально-економічного й демократичного реформування можна тільки за допомогою середнього класу (Баліцька, 2009, с. 86). У той же час середній клас є основною рушійною силою економічного прогресу. Поняття середнього класу є доволі складним та неоднозначним, до його трактування в науковій літературі сформувалися різні підходи. Згідно з найбільш всеохоплювальним із них, до середнього класу віднесемо осіб з певним рівнем доходу, який дає змогу не лише забезпечувати прийнятний рівень життя, але й робити заощадження, купувати рухоме і нерухоме майно, керувати своєю власністю, створювати робочі місця (Петрова, 2018). В Україні частка середнього класу є надзвичайно низькою порівняно з країнами ЄС. За даними соціологічної групи «Рейтинг», які були отримані шляхом опитування, вона складає близько 30 %. Значна частина цих людей ризикує випасти з категорії середнього класу при економічному спаді, однак, на відміну від бідних, вони орієнтовані на конкурентну економіку (Рачок, 2016).

О. Пащенко називає чинники, від яких залежить становлення середнього класу (Пащенко, 2008, с. 353):

- глибинні соціально-економічні процеси, пов'язані з ринковою трансформацією економіки, змінами в організації та функціонуванні виробництва, розвитком продуктивних сил;
- соціально-політичні процеси, діяльність державних інститутів як одного з найважливіших механізмів збалансування, узгодження й гармонізації інтересів різних соціальних груп і верств;
- соціокультурні і соціально-психологічні процеси, традиції, ціннісні орієнтації та установки індивідів і соціальних груп, їхня готовність до сприйняття змін та діяльності за нових умов.

О. Александрова виділяє фактори, що перешкоджають становленню середнього класу в Україні, вони діють також у трьох площинах: соціально-економічній, соціально-політичній та соціокультурній (Александрова). Зокрема до групи соціокультурних факторів належать: відсутність ознак формування в середньому класі групової ідентичності та певних цінностей цієї групи; взаємна неадекватність очікувань у поведінці підприємців і найманих працівників; відсутність культури конкуренції й партнерства в перехідному суспільстві.

Істотною перешкодою для формування середнього класу в Україні є професійний дисбаланс на ринку праці. За словами в. о. голови Держслужби зайнятості Валерія Ярошенко, попит переважає пропозицію на представників таких професій, як електрозварювальники, слюсарі, токарі, пекарі, водії, столяри, працівники сфери послуг (продавці, швеї, кухарі, офіціанти, охоронці, медсестри), працівники сільського господарства (трактористи, птахівники, тваринники, робітники з обслуговування сільгосптехніки), інженери різних галузей, фармацевти,

вчителі. При цьому найбільша кількість безробітних, які перебувають на обліку у службі зайнятості, це дипломовані юристи та економісти. На 3 тис. вакансій економістів нараховується 5 тис. бажаючих, що, на думку в. о. голови Держслужби зайнятості свідчить про те, що вища школа не орієнтується на реальні потреби ринку праці в Україні (Еспресо ТВ, 2018). З розвитком інтернет-простору та підвищенням його значення в житті людей і організацій все більше роботодавців шукають висококваліфікованих працівників за допомогою сайтів з пошуку роботи, рекрутингових агенцій та інших сучасних засобів. Це обумовило деяку відмінність у даних щодо найбільш затребуваних професій Служби зайнятості та експертів із працевлаштування. Проаналізувавши декілька сайтів, статей і запитів користувачів в Інтернеті, вони підготували такий перелік професій, які користуються найбільшим попитом серед роботодавців України: ІТ-фахівці, лікарі, SMM-спеціалісти, юристи і бухгалтери, менеджери по роботі з персоналом, робітничі професії (водій, слюсар, автомеханік, будівельник, швачка), архітектори, інженери, дизайнери, аграрії, працівники сфери обслуговування (перукарі, майстри манікюру та педикюру, масажисти та фітнес-тренери) (alltop10, 2018). Цей дисбаланс призводить до проблем з пошуком роботи, заниження рівня оплати праці, збільшення обсягу виплат по безробіттю представникам менш затребуваних професій та нестачі працівників затребуваних професій для забезпечення потреб виробництва.

З огляду на розглянуті проблеми формування середнього класу пропонуємо такі заходи сфери освіти для сприяння їх вирішенню:

1. Підвищення престижу затребуваних робітничих професій засобами масової інформації, шляхом організацій екскурсій школярів на виробництво, приділення більшої уваги урокам праці в школах, а також забезпечення доступності професійно-технічної освіти в усіх регіонах України.

2. Поширення ІТ-освіти на всій території України.

3. Виховання у студентів ЗВО творчого мислення, навичок взаємодії, мотивації та здібностей до конкуренції, здібності швидко опановувати нові знання та адаптуватися до змін.

4. Викладання у ВНЗ більш специфічних знань відповідно до вимог роботодавців, формування ділових та професійних навичок шляхом поширення сучасних форм навчання.

Наступним напрямом регулювання міграційних потоків є *формування іміджу й розвиток бренду України на європейському просторі*. Завдяки цьому у громадян України буде виховуватися почуття гордості за свою державу, бажання працювати для неї. Також, на думку вчених Національного інституту стратегічних досліджень, культура, загалом, є тим, що формує імідж країни на міжнародній арені, служить інструментом просування її зовнішньополітичних інтересів і водночас виступає чинником національної консолідації. Історично доведено, що політичні та економічні успіхи держави

мають бути підкріплені її успішною культурною репрезентацією у світі, інакше вона не набуде репутації цивілізованої (у повному сенсі цього слова) країни. І, навпаки, прогресивна, розвинена, співзвучна відповідним сучасним тенденціям культура часто підтримувала позитивний образ нації, навіть позбавленої своєї державності, допомагала їй зберегти історичну суб'єктність (Здіорук, 2012, с. 4).

На нашу думку, підвищенню іміджу країни сприятиме розвиток і покращення якості туристичних послуг. Україна багата на природно-рекреаційні ресурси, історичні пам'ятки, елементи культурної спадщини, які не використовуються належним чином і недостатньо позиціонуються у світі.

Як зазначається у звіті експертів Ради Європи «Огляд культурної політики України» від 13–15 березня 2017 року, в Україні є приблизно 890 об'єктів культурної спадщини, що мають національний статус, та 7270 об'єктів місцевого значення в Державному реєстрі нерухомої спадщини України. Держава має обов'язок зберігати культурну спадщину відповідно до Конституції та законів України, а також до низки міжнародних конвенцій, ратифікованих Україною. Однак експертами Ради Європи була виявлена значна нестача у фінансуванні на регіональному рівні утримання об'єктів, а також відсутність засобів контролю якості утримання та здійсненого ремонту (Міністерство культури України, 2017). Таким чином, вважаємо необхідним підвищення уваги відповідальних державних установ і громадськості до збереження пам'яток культури й розповсюдження інформації про них серед мешканців України та інших країн світу.

Важливим чинником соціокультурної сфери, за яким Україна програє країнам ЄС, є рівень благоустрою публічних місць, що впливає на перше враження про країну в цілому її гостей та підштовхує українців, які нині мають більше можливостей для подорожування країнами Європи, порівнювати ситуацію в них і робити висновки про рівень розвитку культури цих країн.

Натомість однією з найбільш розвинутих соціокультурних сфер України, відомою за кордоном, на нашу думку, є сфера спорту, зокрема такі його види, як бокс і футбол. Це зумовлено, по-перше, високою популярністю саме цих видів спорту у світі в цілому, а по-друге, утворенням в Україні спортивних клубів, а відтак додатковим фінансуванням з боку приватних осіб і організацій. Для збереження і посилення зазначеної тенденції в умовах дефіциту бюджетних коштів вважаємо доцільним стимулювання утворення та розвитку спортивних клубів і заходів шляхом спрощення процедури їх реєстрації, надання їм інформаційно-консультаційної підтримки, безкоштовного надання в аренду державних споруд для проведення змагань у разі можливості та необхідності.

Важливим заходом формування іміджу України є підвищення престижу українських ЗВО. Освіта, особливо вища, є також одним із

найважливіших соціокультурних чинників розвитку країни в цілому. Не зважаючи на високий рівень знань, які викладаються в українських ЗВО, їх престиж на міжнародній арені залишається нижчим, ніж ЗВО інших європейських країн, а наукові ступені не визнаються в Європі без проходження складної і тривалої процедури перекладу дисертацій та отримання ступеню PhD. Для вирішення цієї проблеми рекомендуємо посилити міжнародну взаємодію закладів освіти, участь у міжнародних освітніх проектах, обмін досвідом, зробити пріоритетним завдання підписання угоди про взаємне визнання наукових ступенів з ЄС.

Загалом представлення української культури в світі і, зокрема, у Європі можливе на кількох рівнях (Здіорук, 2012, с. 14):

- створення інформаційно-культурних установ у європейських містах;
- підтримка державою окремих спільних культурно-мистецьких проектів, ініційованих громадським сектором;
- підтримка програм і проектів Європейської Комісії та Ради Європи.

Ще одним напрямом впливу на міграційні процеси і настрої населення є *підвищення культурного рівня життя сільського населення*. Експерти визначили, що терміново мають бути докладені зусилля до вироблення бачення та орієнтації політики для скерування місцевої влади, культурних активістів та організацій, а також громадян у напрямі сприяння процесу модернізації та акумулювання існуючих ресурсів (Міністерство культури України, 2017).

Для розробки плану конкретних заходів можна скористатися досвідом європейських країн, які також не мали достатньо ресурсів для культурного розвитку віддалених від великих міст населених пунктів, однак досягли чималого успіху в цьому напрямі. Наприклад, показовим у цьому контексті є проект трьох «К» Ради Європи «The Creating Cultural Capital project» (2003–2007), що сприяв інноваційному розвитку малих міст і містечок Європи, коли для створення концертних і виставкових площ знаходили такі непередбачувані місця, як закинуті заводські та інші технічні приміщення (Здіорук, 2012, с. 8).

Також, на нашу думку, держава має сприяти утворенню в невеликих населених пунктах культурних організацій шляхом введення особливого режиму оподаткування, сприяння реалізації їх потенціалу (організація концертів, конкурсів, лекторіїв, виставок тощо).

Розвитку культурного рівня регіонів також може сприяти децентралізація функції управління культурою. На думку експертів Ради Європи, цей процес є можливістю переглянути існуючі структури та управлінські методи з метою оптимізації надання послуг, спрямованих на підвищення рівня доступу до знань, до цифрових технологій, збереження пам'яті про населені місця та традиції (включаючи ремесла), але водночас підтримуючи сучасні творчі та креативні прояви. Також це допоможе

Україні надавати населенню легкий доступ до культури та знань через мережу загальнодоступних державних установ і приватних ініціатив, музики, театру та кінематографу (Міністерство культури України, 2017). Особливо хочемо наголосити на необхідності створення в невеликих населених пунктах додаткових сучасних освітніх та культурних закладів, таких як тренінгові центри, лекторії тощо.

Викладені вище рекомендації щодо послаблення зовнішньої трудової міграції представимо в табл. 2.

Таблиця 2

Напрями впливу на міграцію та соціокультурні заходи їх реалізації

№	Напрями	Заходи
1.	Підвищення частки середнього класу в соціальній структурі населення	1. Підвищення престижу робітничих професій та забезпечення доступності професійно-технічної освіти. 2. Поширення ІТ-освіти на всій території України. 3. Виховання у студентів ЗВО творчого мислення, навичок взаємодії, мотивації та здібностей до конкуренції, здібності швидко опановувати нові знання та адаптуватися до змін. 4. Викладання у ЗВО більш специфічних знань відповідно до вимог роботодавців, формування професійних якостей
2.	Формування іміджу і розвиток бренду України на європейському просторі	1. Розвиток туризму, збереження та PR культуних пам'яток України. 2. Благоустрій публічних місць. 3. Підтримка спорту. 4. Підвищення престижу українських ВНЗ. 5. Створення інформаційно-культурних установ у Європі. 6. Підтримка державою окремих спільних культурно-мистецьких проєктів, ініційованих громадським сектором. 7. Підтримка проєктів Європейських Комісії та Ради Європи
3.	Підвищення культурного рівня життя сільського населення	1. Виділення приміщень під заклади культури. 2. Введення особливого режиму оподаткування для приватних організацій у сфері культури. 3. Сприяння реалізації потенціалу культуних організацій невеликих населених пунктів. 4. Децентралізація управління культурою

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, як видно з таблиці 2, важливими є три напрями позитивного впливу на міграційні процеси в Україні, а саме: підвищення частки середнього класу в соціальній структурі населення, формування іміджу й розвиток бренду України на європейському просторі, підвищення культурного рівня життя сільського населення. Для реалізації цих напрямів вважаємо доцільним використання широкого арсеналу засобів соціокультурної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова, О. С. (2011). *Середній клас як фактор забезпечення стабільності в сучасній Україні*. Режим доступу: elibrary.kubg.edu.ua (Alexandrova, O. S. (2011). *Middle class as a factor for ensuring stability in modern Ukraine*. Retrieved from: elibrary.kubg.edu.ua).
2. Баліцька, В. В., Близнюк, В. В., Крикун, О. І., Мусіна, Л. А., Скрипниченко, М. І. (2009). *Становлення середнього класу: домінанта національної стратегії України*. Київ: Четверта хвиля (Balitska, V. V., Bliznshuk, V. V., Krnkun, O. I., Musina, L. A., Skrypnychenko, M. I. *Formation of the middle class: dominant of the national strategy of Ukraine*. Kyiv: Fourth wave).
3. Здіорук, С. І. (2012). *Культурна політика України: національна модель у європейському контексті: аналіт. доп.* Київ: НІСД (Zdioruk, S. I. (2012). *Cultural Policy of Ukraine: National Model in the European Context: Analytical Rep.* Kyiv: NISS).
4. Кочубей, Н. В. (2015). *Соціокультурна діяльність*. Суми: Університетська книга (Kochubei, N. V. (2015). *Socio-cultural activity*. Sumy: University Book).
5. *Міграція з України зростає і наближається до критичної*. Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/mihratsija-z-ukrajini-zrostaje-i-nablizhajetsja-do-kritichnoji-2462687.html> (Migration from Ukraine is growing and approaching critical. Retrieved from: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/mihratsija-z-ukrajini-zrostaje-i-nablizhajetsja-do-kritichnoji-2462687.html>).
6. Міністерство культури України. *Звіт експертів Ради Європи «Огляд культурної політики України»*. Режим доступу: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245330777&cat_id=245328989 (The Ministry of Culture of Ukraine. Council of Europe Experts' report "Overview of Ukraine's cultural policy". Retrieved from: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245330777&cat_id=245328989).
7. *Найбільш затребувані професії в Україні. Дані Держслужби зайнятості*. Режим доступу: https://espresso.tv/news/2018/07/31/naybilsh_zatrebuвани_profesiyi_v_ukrayini_dani_derzhsluzhby_zaynyatosti (The most demanded professions in Ukraine. Data of the State Employment Service. Retrieved from: https://espresso.tv/news/2018/07/31/naybilsh_zatrebuвани_profesiyi_v_ukrayini_dani_derzhsluzhby_zaynyatosti).
8. Пашченко, О. П. (2008). *Формування середнього класу в Україні: передумови, особливості та перспективи*. Вісник ЖДТУ, 2 (44), 349-356 (Pashchenko, O. P. (2008). *Formation of the middle class in Ukraine: preconditions, peculiarities and perspectives*. Bulletin of ZhSTU, 2 (44), 349-356).
9. Петрова, І. Л. (2018). *Зміни на ринку праці як фактор формування середнього класу в Україні. Ринок праці та зайнятість населення, 2*. (Petrova, I. L. (2018). *Changes in the labor market as a factor for the formation of the middle class in Ukraine. Labor market and employment of the population, 2*).
10. Рачок, А. В. (2016). *Середній клас в Україні: уявлення і реалії*. Київ: Центр Разумкова (Rachok, A. V. (2016). *Middle class in Ukraine: representations and realities*. Kyiv: Razumkov Center).
11. *ТОП-10 найбільш затребуваних професій в Україні 2018*. Режим доступу: <https://alltop10.org/uk/top-10-samyih-vostrebovannyih-professiy-v-ukraine-v-2018/> (Top 10 most demanded professions in Ukraine in 2018. Retrieved from: <https://alltop10.org/uk/top-10-samyih-vostrebovannyih-professiy-v-ukraine-v-2018/>).
12. *Это нормальный процесс: Порошенко не видит проблем в трудовой миграции из Украины*. Режим доступу: <https://economics.unian.net/other/10070138-eto>

normalnyy-process-poroshenko-ne-vidit-problem-v-trudovoy-migracii-iz-ukrainy.html (*This is a normal process: Poroshenko does not see problems in labor migration from Ukraine*. Retrieved from: <https://economics.unian.net/other/10070138-eto-normalnyy-process-poroshenko-ne-vidit-problem-v-trudovoy-migracii-iz-ukrainy.html>).

РЕЗЮМЕ

Балыка Елена. Поляничко Анжела. Социокультурные факторы регулирования внешней трудовой миграции в современных условиях.

Цель: выявление влияния социокультурных факторов на развитие внешней трудовой миграции и разработка рекомендаций по ее регулированию средствами социальной и культурной политики. **Методы исследований:** статистичний, абстрактно-логічний, структурно-функціонального аналізу, теоретического обобщения. **Результаты.** Растущий объем внешней трудовой миграции является проблемой для экономического развития Украины. Предлагаем следующие направления решения этой проблемы: повышение доли среднего класса в социальной структуре населения, формирование имиджа и развитие бренда Украины на европейском пространстве, повышение культурного уровня жизни сельского населения. Реализацию этих направлений можно осуществить путем использования средств социокультурной сферы, в частности адаптацией учебных заведений к современным требованиям рынка труда, усилением взаимодействия с ЕС в сфере культуры, сохранением культурных памятников, стимулированием развития искусства в небольших городах и т.д. **Выводы.** Средства социокультурной сферы имеют значительный потенциал влияния на экономическое развитие страны и особенно актуальны при современных политических изменениях в жизни украинского общества.

Ключевые слова: внешняя трудовая миграция, социальная политика, культурная политика, социокультурные факторы, средний класс, евроинтеграция.

SUMMARY

Balyka Elena, Polianychko Angela. Socio-cultural factors of regulation of external labor migration in modern conditions.

Objective: identification of the influence of socio-cultural factors on the development of external labor migration and development of recommendations for its regulation by means of social and cultural policies. **Methods of research:** statistic, abstract-logical, structural-functional analysis, theoretical generalization. **Results.** The growing volume of external labor migration is a problem for economic development of Ukraine. This leads to the loss of part of profits by enterprises and revenues to the budget of Ukraine, the economic insolvency of raising wages to employees and a significant delay in the moment of Ukraine's accession to the European Union. We propose the following directions of social and cultural policies for solving this problem: increasing the share of the middle class in the social structure of the population, developing the brand of Ukraine in the European space, increasing the cultural standard of living of the rural population. Realization of these directions can be carried out by means of the socio-cultural sphere, in particular adduction of education institutions to the modern requirements of the labor market, increasing of prestige of Ukrainian universities, tourism development, improvement of public places, support of sports, intensification of cooperation with the EU in the field of culture, preservation of cultural monuments, promotion of the development of art in small cities, decentralization of management of culture, etc.

Conclusion. *Means of the socio-cultural sphere have a significant potential for influence on the country's economic development and are especially relevant for the current political changes in the life of Ukrainian society.*

Further research *may be aimed at a detailed study and use of the experience of European countries in the development of the socio-cultural sphere and improvement of the prestige of the country in the world, as well as on the features of Ukrainian culture that can become the basis for forming a unique positive image of Ukraine as a center of ancient and interesting culture.*

Key words: *external labor migration, social policy, cultural policy, socio-cultural factors, middle class, eurointegration.*

УДК 378: 37.013.78+364

Тетяна Тернавська

ПВНЗ «Кіровоградський інститут
державного та муніципального управління

Класичного приватного університету»

ORCID ID 0000-0002-9464-3175

DOI 10.24139/2312-5993/2018.08/286-296

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ, ЯКІ МАЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті представлено теоретичне обґрунтування та аналіз соціально-педагогічної підтримки сімей, які мають дітей з особливими потребами. Визначено, що соціально-педагогічна підтримка сімей, які виховують дитину з особливими потребами базується на основних концептуальних принципах соціально-педагогічної роботи і є єдністю дій сімей і соціальних інститутів у процесі соціалізації дитини. Активізація ролі батьків, їх навчання та включення у процес соціально-педагогічної й соціально-психологічної діяльності є сімейно-центрованою практикою, що спрямована на соціалізацію дитини.

Ключові слова: *соціальна робота, соціальна педагогіка, соціально-педагогічна підтримка сімей, діти з особливими потребами, соціальний працівник, соціальний педагог, соціалізація, ресоціалізація.*

Постановка проблеми. Дитина – це маленька особистість, яка знаходиться на етапі свого соціального становлення; має свої погляди, почуття, світогляд і мислення та є дуже чутливою до будь-яких змін і стресів. Екологічні проблеми на всесвітньому, державному й регіональному рівнях, зростання питань у дієздатності батьків на фізичному та інтелектуальному рівнях, зростання показників захворювання в дітей, підвищення кількості випадків побутового та виробничого травматизму, дисгармонія у зайнятості й дозвіллі дорослих та дітей, нівелювання суспільством засад здорового способу життя, пригнічений соціально-економічний стан нашої держави – все це сприяє зростанню кількості дітей з особливими потребами.